Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τρίτο τμήμα)

της 17ης Οκτωβρίου 2013*

«Σύμβαση της Ρώμης για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές — Άρθρα 3 και 7, παράγραφος 2 — Ελευθερία επιλογής του εφαρμοστέου δικαίου εκ μέρους των συμβαλλομένων μερών — Όρια — Κανόνες αμέσου εφαρμογής — Οδηγία 86/653/ΕΟΚ — Εμπορικοί αντιπρόσωποι (ανεξάρτητοι επαγγελματίες) — Συμβάσεις πωλήσεως ή αγοράς εμπορευμάτων — Καταγγελία της συμβάσεως εμπορικής αντιπροσωπείας εκ μέρους του αντιπροσωπευομένου — Εθνική ρύθμιση περί μεταφοράς της οδηγίας στην εσωτερική έννομη τάξη προβλέπουσα προστασία υπερβαίνουσα τις ελάχιστες απαιτήσεις της οδηγίας και προβλέπουσα επίσης προστασία των εμπορικών αντιπροσώπων στο πλαίσιο συμβάσεων παροχής υπηρεσιών»

Στην υπόθεση C-184/12,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του πρώτου πρωτοκόλλου, της 19ης Δεκεμβρίου 1988, για την ερμηνεία από το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων της Συμβάσεως για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές, η οποία άνοιξε προς υπογραφή στη Ρώμη στις 19 Ιουνίου 1980, που υπέβαλε το Hof van Cassatie (Βέλγιο) με απόφαση της 5ης Απριλίου 2012, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 20 Απριλίου 2012, στο πλαίσιο της δίκης

United Antwerp Maritime Agencies (Unamar) NV

κατά

Navigation Maritime Bulgare,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τρίτο τμήμα),

συγκείμενο από τους M. Ilešič, πρόεδρο τμήματος, C.G. Fernlund, A. Ó Caoimh, C. Toader (εισηγήτρια) και E. Jarašiūnas, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: N. Wahl

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

— η Navigation Maritime Bulgare, εκπροσωπούμενη από τον S. Van Moorleghem, advocaat,

— η Βελγική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον T. Materne και την C. Pochet,

— η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους R. Troosters και M. Wilderspin,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ολλανδική.

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 15ης Μαΐου 2013,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία των άρθρων 3 και 7, παράγραφος 2, της Συμβάσεως για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές, η οποία άνοιξε προς υπογραφή στη Ρώμη στις 19 Ιουνίου 1980 (ΕΕ L 146, σ. 7, στο εξής: Σύμβαση της Ρώμης), σε συνδυασμό με την οδηγία 86/653/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 1986, για τον συντονισμό των δικαίων των κρατών μελών όσον αφορά τους εμπορικούς αντιπροσώπους (ανεξάρτητους επαγγελματίες) (ΕΕ L 382, σ. 17).

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της United Antwerp Maritime Agencies (Unamar) NV (στο εξής: Unamar), εταιρίας βελγικού δικαίου, και της Navigation Maritime Bulgare (στο εξής: NMB), εταιρίας βουλγαρικού δικαίου, με αντικείμενο την καταβολή διαφόρων αποζημιώσεων τις οποίες φέρεται να οφείλει η NMB κατόπιν της εκ μέρους της καταγγελίας της συμβάσεως εμπορικής αντιπροσωπείας που είχε συναφθεί μεταξύ των δύο αυτών εταιριών.

Το νομικό πλαίσιο

Το διεθνές δίκαιο

Η Σύμβαση για την αναγνώριση και την εκτέλεση αλλοδαπών διαιτητικών αποφάσεων

3 Το άρθρο ΙΙ, παράγραφοι 1 και 3, της Συμβάσεως για την αναγνώριση και την εκτέλεση αλλοδαπών διαιτητικών αποφάσεων, η οποία υπογράφηκε στη Νέα Υόρκη στις 10 Ιουνίου 1958 (*Recueil des traités des Nations unies*, τόμος 330, σ. 3), ορίζει ότι:

«1. Έκαστο των συμβαλλομένων κρατών αναγνωρίζει τη γραπτή σύμβαση με την οποία τα συμβαλλόμενα μέρη δεσμεύονται να υποβάλουν σε διαιτησία όλες ή ορισμένες από τις διαφορές που ανέκυψαν ή ενδέχεται να ανακύψουν μεταξύ τους σχετικά με ορισμένη έννομη σχέση, συμβατική ή εξωσυμβατική, η οποία αφορά ζήτημα που επιδέχεται ρύθμιση διά της διαιτησίας.

[...]

3. Το δικαστήριο συμβαλλομένου κράτους, επιλαμβανόμενο διαφοράς για την οποία τα συμβαλλόμενα μέρη έχουν συνάψει σύμβαση κατά την έννοια του παρόντος άρθρου, θα παραπέμπει τα συμβαλλόμενα μέρη σε διαιτησία, κατόπιν αιτήματος ενός εξ αυτών, εκτός εάν διαπιστώνει ότι η εν λόγω σύμβαση είναι άκυρος, ανενεργή ή μη δεκτική εφαρμογής.»

Το δίκαιο της Ένωσης

Η Σύμβαση της Ρώμης

4 Το άρθρο 1, παράγραφος 1, της Συμβάσεως της Ρώμης, το οποίο φέρει τον τίτλο «Πεδίο Εφαρμογής», προβλέπει ότι:

«Οι διατάξεις της παρούσας σύμβασης εφαρμόζονται στις συμβατικές ενοχές, σε περιπτώσεις που εμπεριέχουν σύγκρουση νόμων.»

5 Το άρθρο 3 της Συμβάσεως αυτής, το οποίο φέρει τον τίτλο «Ελεύθερη επιλογή του εφαρμοστέου δικαίου», ορίζει τα εξής:

«1 Η σύμβαση διέπεται από το δίκαιο που επέλεξαν τα μέρη. Η επιλογή πρέπει να γίνεται ρητώς ή να συνάγεται σαφώς από τις διατάξεις της σύμβασης ή τα δεδομένα της υπόθεσης. Με την επιλογή τους τα συμβαλλόμενα μέρη μπορούν να ορίσουν το εφαρμοστέο δίκαιο στο σύνολο ή σε μέρος μόνο της σύμβασής τους.

2. Τα συμβαλλόμενα μέρη μπορούν να συμφωνήσουν οποτεδήποτε την υπαγωγή της σύμβασής τους σε δίκαιο άλλο από εκείνο που, σύμφωνα είτε με προηγούμενη επιλογή κατά το παρόν άρθρο είτε με άλλες διατάξεις της παρούσας σύμβασης, τη διείπε προηγουμένως. Κάθε σχετική με τον καθορισμό του εφαρμοστέου δικαίου τροποποίηση μετά τη σύναψη της σύμβασης δεν θίγει το κατά το άρθρο 9 τυπικό κύρος της ούτε τα δικαιώματα των τρίτων.

3. Η επιλογή από τα συμβαλλόμενα μέρη αλλοδαπού δικαίου, έστω και αν συνοδεύεται από επιλογή αλλοδαπού δικαστηρίου, δεν είναι δυνατόν, όταν, κατά το χρόνο της επιλογής, όλα τα άλλα δεδομένα της περίπτωσης εντοπίζονται σε μια μόνο χώρα, να θίξει την εφαρμογή εκείνων των διατάξεων από τις οποίες το δίκαιο της χώρας αυτής δεν επιτρέπει παρέκκλιση με σύμβαση και που αναφέρονται παρακάτω ως “διατάξεις αναγκαστικού δικαίου”.

4. Η ύπαρξη και το κύρος της συμφωνίας των συμβαλλομένων ως προς την επιλογή του εφαρμοστέου δικαίου διέπονται από τις διατάξεις των άρθρων 8, 9 και 11.»

6 Το άρθρο 7 της εν λόγω Συμβάσεως, το οποίο φέρει τον τίτλο «Κανόνες αναγκαστικού δικαίου [αμέσου εφαρμογής]», προβλέπει ότι:

«1. Κατά την εφαρμογή του δικαίου συγκεκριμένης χώρας σύμφωνα με την παρούσα σύμβαση, είναι δυνατό να δοθεί ισχύς στις αναγκαστικού δικαίου διατάξεις άλλης χώρας με την οποία η περίπτωση παρουσιάζει στενό σύνδεσμο, αν και στο μέτρο που, σύμφωνα με το δίκαιο της τελευταίας αυτής χώρας, οι διατάξεις αυτές είναι εφαρμοστέες οποιοδήποτε δίκαιο κι αν διέπει τη σύμβαση. Για να αποφασισθεί αν θα δοθεί ισχύς σ’ αυτές τις αναγκαστικού δικαίου διατάξεις [διατάξεις αμέσου εφαρμογής], θα ληφθεί υπόψη η φύση και ο σκοπός τους, καθώς και οι συνέπειες της εφαρμογής ή μη εφαρμογής τους.

2. Οι διατάξεις της παρούσας Σύμβασης δεν μπορούν να θίξουν την εφαρμογή των κανόνων δικαίου της χώρας του δικάζοντος δικαστή, που ρυθμίζουν αναγκαστικά την περίπτωση ανεξάρτητα από το εφαρμοστέο στη σύμβαση δίκαιο.»

7 Κατά το άρθρο 18 της ιδίας αυτής Συμβάσεως, το οποίο φέρει τον τίτλο «Ομοιόμορφη ερμηνεία»:

«Κατά την ερμηνεία και εφαρμογή των ομοιόμορφων κανόνων που προηγούνται, θα λαμβάνεται υπόψη ο διεθνής χαρακτήρας τους και η σκοπιμότητα ομοιόμορφης ερμηνείας και εφαρμογής τους.»

Ο κανονισμός (ΕΚ) 593/2008

8 Ο κανονισμός (ΕΚ) 593/2008 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Ιουνίου 2008, για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές (Ρώμη Ι) (ΕΕ L 177, σ. 6, στο εξής: κανονισμός Ρώμη Ι), αντικατέστησε τη Σύμβαση της Ρώμης. Το άρθρο 9, παράγραφοι 1 και 2, του κανονισμού αυτού, το οποίο φέρει τον τίτλο «Υπερισχύουσες διατάξεις αναγκαστικού δικαίου [Κανόνες αμέσου εφαρμογής]», έχει ως εξής:

«1. Οι υπερισχύουσες διατάξεις αναγκαστικού δικαίου [διατάξεις αμέσου εφαρμογής] είναι κανόνες η τήρηση των οποίων κρίνεται πρωταρχικής σημασίας από μια χώρα για τη διασφάλιση των δημοσίων συμφερόντων της, όπως π.χ. της πολιτικής, κοινωνικής ή οικονομικής οργάνωσής της, σε τέτοιο βαθμό ώστε να επιβάλλεται η εφαρμογή τους σε κάθε περίπτωση που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής τους, ανεξάρτητα από το δίκαιο που κατά τα άλλα είναι εφαρμοστέο στη σύμβαση σύμφωνα με τον παρόντα κανονισμό.

2. Οι διατάξεις του παρόντος κανονισμού δεν μπορούν να περιορίσουν την εφαρμογή των υπερισχυουσών διατάξεων αναγκαστικού δικαίου [διατάξεων αμέσου εφαρμογής] του δικαίου του δικάζοντος δικαστή.»

Η οδηγία 86/653

9 Η πρώτη, η δεύτερη, η τρίτη και η τέταρτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 86/653 έχουν ως εξής:

«[εκτιμώντας] ότι οι περιορισμοί στην ελευθερία εγκατάστασης και στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών για τις δραστηριότητες διαμεσολάβησης στο εμπόριο, τη βιομηχανία και τη βιοτεχνία έχουν καταργηθεί με την οδηγία 64/224/ΕΟΚ [...]·

[εκτιμώντας] ότι οι διαφορές μεταξύ των εθνικών νομοθεσιών σε θέματα εμπορικής αντιπροσώπευσης επηρεάζουν αισθητά στο εσωτερικό της Κοινότητας τις συνθήκες ανταγωνισμού και άσκησης του επαγγέλματος, επηρεάζουν την προστασία των εμπορικών αντιπροσώπων στις σχέσεις τους με τους αντιπροσωπευόμενους και είναι επιζήμιες για την ασφάλεια των εμπορικών πράξεων· ότι, εξάλλου, οι διαφορές αυτές είναι δυνατό να παρεμποδίζουν αισθητά τη σύναψη και τη λειτουργία των συμβάσεων εμπορικής αντιπροσωπείας μεταξύ αντιπροσωπευόμενου και εμπορικού αντιπροσώπου που είναι εγκατεστημένοι σε διαφορετικά κράτη μέλη·

[εκτιμώντας] ότι οι εμπορικές συναλλαγές μεταξύ κρατών μελών πρέπει να διενεργούνται υπό συνθήκες που προσιδιάζουν σε ενιαία αγορά, πράγμα που επιβάλλει την προσέγγιση των συστημάτων δικαίου των κρατών μελών στον απαραίτητο βαθμό για την καλή λειτουργία της κοινής αυτής αγοράς· ότι, για τον σκοπό αυτό, οι έστω ενοποιημένοι κανόνες για τις συγκρούσεις νόμων δεν εξαλείφουν στον τομέα της εμπορικής αντιπροσωπείας τις προαναφερόμενες δυσχέρειες και συνεπώς δεν καθιστούν περιττή την προτεινόμενη εναρμόνιση·

[εκτιμώντας] ότι για τον λόγο αυτό οι έννομες σχέσεις μεταξύ του εμπορικού αντιπροσώπου και του αντιπροσωπευόμενου πρέπει να εξεταστούν κατά προτεραιότητα».

10 Το άρθρο 1, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας αυτής ορίζει τα εξής:

«1. Τα μέτρα εναρμόνισης που θεσπίζονται από την παρούσα οδηγία εφαρμόζονται στις νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις των κρατών μελών, που διέπουν τις σχέσεις ανάμεσα στους εμπορικούς αντιπροσώπους και τους αντιπροσωπευμένους από αυτούς.

2. Κατά την έννοια της παρούσας οδηγίας, εμπορικός αντιπρόσωπος είναι εκείνος στον οποίο, υπό την ιδιότητά του ως ανεξάρτητου μεσολαβητή, ανατίθεται σε μόνιμη βάση είτε να διαπραγματεύεται για λογαριασμό άλλου προσώπου, το οποίο καλείται στο εξής "αντιπροσωπευόμενος", την πώληση ή την αγορά εμπορευμάτων είτε να διαπραγματεύεται και να συνάπτει τις πράξεις αυτές επ' ονόματι και για λογαριασμό του αντιπροσωπευόμενου.»

11 Το άρθρο 17 της εν λόγω οδηγίας ορίζει ότι:

«1. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα απαραίτητα μέτρα για να εξασφαλίζεται στον εμπορικό αντιπρόσωπο, μετά τη λύση της συμβάσεως εμπορικής αντιπροσωπείας, κατ' αποκοπήν αποζημίωση σύμφωνα με την παράγραφο 2 ή ανόρθωση της ζημίας σύμφωνα με την παράγραφο 3.

2.

α) Ο εμπορικός αντιπρόσωπος δικαιούται κατ' αποκοπή αποζημίωση εάν και εφόσον:

— έφερε νέους πελάτες στον εντολέα ή προήγαγε σημαντικά τις υποθέσεις με τους υπάρχοντες πελάτες και ο εντολέας διατηρεί ουσιαστικά οφέλη που προκύπτουν από τις υποθέσεις με τους πελάτες αυτούς

και

— η καταβολή της αποζημιώσεως αυτής είναι δίκαιη, λαμβανομένων υπόψη όλων των περιστάσεων και ιδιαίτερα των προμηθειών που χάνει ο εμπορικός αντιπρόσωπος και οι οποίες προκύπτουν από τις υποθέσεις με τους πελάτες αυτούς. Τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέψουν ότι στις περιστάσεις αυτές συμπεριλαμβάνεται επίσης και η εφαρμογή ή μη ρήτρας μη ανταγωνισμού με την έννοια του άρθρου 20.

β) Το ποσό της αποζημίωσης αυτής δεν μπορεί να υπερβαίνει ποσό ισοδύναμο με μια ετήσια αποζημίωση υπολογιζόμενη με βάση τον μέσο ετήσιο όρο των αμοιβών που εισέπραξε ο εμπορικός αντιπρόσωπος κατά τα πέντε τελευταία έτη[,] αν δε η σύμβαση διήρκεσε λιγότερο από πέντε έτη, η αποζημίωση υπολογίζεται με βάση τον μέσο όρο της εν λόγω περιόδου.

γ) Η χορήγηση αυτής της κατ' αποκοπή αποζημίωσης δεν στερεί από τον εμπορικό αντιπρόσωπο την αξίωση για την ανόρθωση της ζημίας την οποία υπέστη.

3. Ο εμπορικός αντιπρόσωπος έχει αξίωση για την ανόρθωση της ζημίας που υφίσταται λόγω της διακοπής των σχέσεων με τον αντιπροσωπευόμενο.

Η ζημία αυτή οφείλεται ιδίως στη λύση της σύμβασης υπό όρους:

— που στερούν τον εμπορικό αντιπρόσωπο από προμήθειες που θα του παρείχε η ομαλή εκτέλεση της σύμβασης ενώ συγχρόνως προσπορίζουν στον αντιπροσωπευόμενο σημαντικά πλεονεκτήματα συνδεόμενα με τη δραστηριότητα του εμπορικού αντιπροσώπου,

— [και/ ή] δεν επέτρεψαν στον αντιπρόσωπο να αποσβέσει τα έξοδα και τις δαπάνες που ανέλαβε κατόπιν υποδείξεων του αντιπροσωπευόμενου για την εκτέλεση της σύμβασης.

[...]

5. Ο εμπορικός αντιπρόσωπος χάνει την αξίωση για την κατ' αποκοπή αποζημίωση που αναφέρεται στην παράγραφο 2 ή για την ανόρθωση της ζημίας κατά την παράγραφο 3, εάν δεν γνωστοποιήσει προς τον αντιπροσωπευόμενο μέσα σε προθεσμία ενός έτους από τη λύση της σύμβασης ότι επιθυμεί να ασκήσει το δικαίωμά του.

[...]»

12 Κατά το άρθρο 18 της ιδίας αυτής οδηγίας:

«Η κατ' αποκοπήν αποζημίωση ή η ανόρθωση της ζημίας σύμφωνα με το άρθρο 17 δεν οφείλεται:

α) όταν ο εντολέας καταγγείλει τη σύμβαση λόγω πταίσματος εμπορικού αντιπροσώπου το οποίο θα δικαιολογούσε, βάσει της εθνικής νομοθεσίας, καταγγελία της σύμβασης κατά πάντα χρόνο·

[...]»

13 Κατά το άρθρο 22 της οδηγίας 86/653, τα κράτη μέλη όφειλαν να έχουν μεταφέρει την οδηγία αυτή στην εσωτερική έννομη τάξη πριν την 1η Ιανουαρίου 1990.

Τα εθνικά δίκαια

Ο βελγικός νόμος περί συμβάσεως εμπορικής αντιπροσωπείας

14 Το άρθρο 1, πρώτο εδάφιο, του νόμου της 13ης Απριλίου 1995 περί συμβάσεως εμπορικής αντιπροσωπείας (*Moniteur belge* της 2ας Ιουνίου 1995, σ. 15621, στο εξής: νόμος περί συμβάσεως εμπορικής αντιπροσωπείας), με τον οποίο μεταφέρθηκε στο βελγικό δίκαιο η οδηγία 86/653, ορίζει τα εξής:

«Η σύμβαση εμπορικής αντιπροσωπείας είναι η σύμβαση με την οποία ο ένας από τους συμβαλλομένους (εμπορικός αντιπρόσωπος) αναλαμβάνει την υποχρέωση, σε μόνιμη βάση και έναντι αμοιβής από τον άλλο συμβαλλόμενο (αντιπροσωπευόμενος), να διαπραγματεύεται και, ενδεχομένως, να συνάπτει εμπορικές συμφωνίες, υπό την ιδιότητα του ανεξάρτητου μεσολαβητή, στο όνομα και για λογαριασμό του αντιπροσωπευόμενου.»

15 Το άρθρο 18, παράγραφοι 1 και 3, του νόμου αυτού προβλέπει τα εξής:

«§ 1. Όταν η σύμβαση εμπορικής αντιπροσωπείας έχει συναφθεί για αόριστο χρόνο ή για ορισμένο χρόνο με δυνατότητα πρόωρης καταγγελίας, καθένας από τους συμβαλλομένους δύναται να καταγγείλει τη σύμβαση τηρώντας την αντίστοιχη προθεσμία.

[...]

§ 3. Ο συμβαλλόμενος που καταγγέλλει τη σύμβαση χωρίς να επικαλεσθεί κάποιον από τους λόγους που διαλαμβάνονται στο άρθρο 19, πρώτο εδάφιο, ή χωρίς να τηρήσει την κατά την παράγραφο 1, δεύτερο εδάφιο, προθεσμία οφείλει να καταβάλει στον αντισυμβαλλόμενό του αποζημίωση ίση με τις τρέχουσες απολαβές που αντιστοιχούν είτε στη διάρκεια της προθεσμίας καταγγελίας είτε στο εναπομένον μέρος της προθεσμίας αυτής.»

16 Το άρθρο 20, πρώτο εδάφιο, του νόμου αυτού ορίζει τα εξής:

«Μετά τη λύση της συμβάσεως, ο εμπορικός αντιπρόσωπος δικαιούται κατ' αποκοπήν αποζημίωση σε περίπτωση κατά την οποία προσέλκυσε νέους πελάτες για λογαριασμό του αντιπροσωπευόμενου ή αύξησε ουσιωδώς τον όγκο των συναλλαγών με την υπάρχουσα πελατεία, εφόσον η δραστηριότητα αυτή εξακολουθεί να παρέχει ουσιαστικά οφέλη στον αντιπροσωπευόμενο.»

17 Κατά το άρθρο 21 του ιδίου αυτού νόμου:

««Εφόσον ο εμπορικός αντιπρόσωπος δικαιούται την κατ' αποκοπήν αποζημίωση του άρθρου 20 και το ποσό της αποζημιώσεως αυτής δεν καλύπτει το σύνολο της ζημίας που αυτός πραγματικά υπέστη, ο εμπορικός αντιπρόσωπος δύναται, υπό τον όρο να αποδείξει την έκταση της προβαλλομένης ζημίας, να λάβει, πλέον της αποζημιώσεως αυτής, αποζημίωση ίση με τη διαφορά μεταξύ του ποσού της ζημίας που πραγματικά υπέστη και του ποσού της κατ' αποκοπήν αποζημιώσεως.»

18 Το άρθρο 27 του νόμου περί συμβάσεως εμπορικής αντιπροσωπείας προβλέπει τα εξής:

«Με την επιφύλαξη της εφαρμογής των διεθνών συμβάσεων στις οποίες συμβαλλόμενο μέρος είναι το Βέλγιο, όλες οι δραστηριότητες των εμπορικών αντιπροσώπων που έχουν την κύρια εγκατάστασή τους στο Βέλγιο διέπονται από το βελγικό δίκαιο και υπάγονται στη διεθνή δικαιοδοσία των βελγικών δικαστηρίων.»

Ο βουλγαρικός εμπορικός νόμος

19 Στη Βουλγαρία, η οδηγία 86/653 μεταφέρθηκε στην εσωτερική έννομη τάξη με τροποποίηση του εμπορικού νόμου (*DV* αριθ. 59, της 21ης Ιουλίου 2006).

Η διαφορά της κύριας δίκης και το προδικαστικό ερώτημα

20 Το 2005, η Unamar, ως εμπορικός αντιπρόσωπος, και η NMB, ως αντιπροσωπευόμενη, σύναψαν σύμβαση εμπορικής αντιπροσωπείας σχετικά με την εκμετάλλευση υπηρεσίας τακτικών θαλάσσιων μεταφορών με εμπορευματοκιβώτια που ανήκαν στην NMB. Στην εν λόγω σύμβαση, η οποία είχε συναφθεί με ισχύ ενός έτους που θα μπορούσε να ανανεώνεται ανά έτος μέχρι την 31η Δεκεμβρίου 2008, προβλεπόταν ότι αυτή διέπεται από το βουλγαρικό δίκαιο και ότι κάθε διαφορά σχετική με τη σύμβαση θα υποβάλλεται σε όργανο διαιτησίας του εμπορικού και βιομηχανικού επιμελητηρίου της Σόφιας (Βουλγαρία). Με το από 19 Δεκεμβρίου 2008 έγγραφο, η NMB γνωστοποίησε στους αντιπροσώπους της ότι, για οικονομικούς λόγους, ήταν υποχρεωμένη να λύσει τις αντίστοιχες συμβάσεις. Στο πλαίσιο αυτό, η ισχύς της συμβάσεως αντιπροσωπείας που είχε συναφθεί με την Unamar παρατάθηκε μόνο μέχρι τις 31 Μαρτίου 2009.

21 Θεωρώντας ότι η σύμβαση εμπορικής αντιπροσωπείας είχε λυθεί παράτυπα, η Unamar άσκησε, στις 25 Φεβρουαρίου 2009, αγωγή ενώπιον του rechtbank van koophandel van Antwerpen (εμποροδικείου Αμβέρσας), με αίτημα να υποχρεωθεί η NMB να της καταβάλει διάφορες αποζημιώσεις που προβλέπει ο νόμος περί συμβάσεως εμπορικής αντιπροσωπείας, συγκεκριμένα δε την αποζημίωση λόγω καταγγελίας, την κατ' αποκοπήν αποζημίωση λόγω λύσεως της συμβάσεως και συμπληρωματική αποζημίωση λόγω απολύσεως προσωπικού, το συνολικό ποσό των οποίων ανερχόταν στα 849 557,05 ευρώ.

22 Η NMB αξίωσε, με τη σειρά της, ενώπιον του ιδίου δικαστηρίου, να υποχρεωθεί η Unamar να της καταβάλει ποσό 327 207,87 ευρώ, λόγω μη αποδοθέντων ναύλων.

23 Στο πλαίσιο της δίκης που κίνησε η Unamar, η NMB ήγειρε ένσταση απαραδέκτου αντλούμενη από την έλλειψη διεθνούς δικαιοδοσίας του βελγικού δικαστηρίου όσον αφορά τη διαφορά της οποίας είχε επιληφθεί, στηριζόμενη στη ρήτρα διαιτησίας που περιείχε η σύμβαση εμπορικής αντιπροσωπείας. Αφού αποφάσισε τη συνεκδίκαση των δύο υποθέσεων που είχαν υποβάλει στην κρίση του οι δύο διάδικοι, το rechtbank van koophandel van Antwerpen, με απόφαση της 12ης Μαΐου 2009, έκρινε ότι η ένσταση περί ελλείψεως διεθνούς δικαιοδοσίας την οποία είχε εγείρει η NMB ήταν αβάσιμη. Όσον αφορά το εφαρμοστέο δίκαιο στις δύο διαφορές των οποίων είχε επιληφθεί, το δικαστήριο αυτό

έκρινε, μεταξύ άλλων, ότι το άρθρο 27 του νόμου περί συμβάσεως εμπορικής αντιπροσωπείας αποτελεί μονομερή κανόνα συγκρούσεως νόμων με άμεση εφαρμογή, ως «υπερισχύουσα διάταξη αναγκαστικού δικαίου» και ότι, ως εκ τούτου, κατισχύει της επιλογής αλλοδαπού δικαίου.

24 Με απόφαση της 23ης Δεκεμβρίου 2010, το hof van beroep te Antwerpen (εφετείο Αμβέρσας) δέχθηκε εν μέρει την έφεση που είχε ασκήσει η NMB κατά της αποφάσεως της 12ης Μαΐου 2009, υποχρεώνοντας την Unamar να καταβάλει μη αποδοθέντες ναύλους ύψους 77 207,87 ευρώ, συν τόκους υπερημερίας και λοιπά έξοδα. Επιπλέον, έκρινε ότι στερείται διεθνούς δικαιοδοσίας να αποφανθεί επί της αξιώσεως καταβολής αποζημιώσεων που είχε προβάλει η Unamar, λαμβάνοντας υπόψη τη ρήτρα διαιτησίας που περιελάμβανε η σύμβαση εμπορικής αντιπροσωπείας, την οποία έκρινε έγκυρη. Συγκεκριμένα, το δικαστήριο αυτό έκρινε ότι ο νόμος περί συμβάσεως εμπορικής αντιπροσωπείας δεν μπορεί να χαρακτηρισθεί ως δημοσίας τάξεως και δεν αποτελεί μέρος της βελγικής διεθνούς δημοσίας τάξεως, κατά την έννοια του άρθρου 7 της Συμβάσεως της Ρώμης. Έκρινε επίσης ότι και το βουλγαρικό δίκαιο που είχαν επιλέξει τα συμβαλλόμενα μέρη παρείχε στην Unamar, ως ναυτικό αντιπρόσωπο της NMB, την προστασία της οδηγίας 86/653, μολονότι η οδηγία αυτή προβλέπει απλώς την κατ' ελάχιστο όριο προστασία. Το εν λόγω δικαστήριο αποφάνθηκε ότι, υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει να υπερισχύσει η αρχή της αυτονομίας της βουλήσεως των συμβαλλομένων και ότι, ως εκ τούτου, εφαρμογής πρέπει να τύχει το βουλγαρικό δίκαιο.

25 Η Unamar άσκησε αναίρεση κατά της αποφάσεως αυτής του hof van beroep te Antwerpen. Από την απόφαση του αιτούντος δικαστηρίου προκύπτει ότι το Hof van Cassatie εκτιμά ότι από τις προπαρασκευαστικές εργασίες του νόμου περί συμβάσεως εμπορικής αντιπροσωπείας συνάγεται ότι τα άρθρα 18, 20 και 21 του νόμου αυτού πρέπει να χαρακτηρισθούν ως διατάξεις αναγκαστικού δικαίου λόγω του αντίστοιχου χαρακτήρα της οδηγίας 86/653, την οποία μεταφέρει ο νόμος αυτός στην εσωτερική έννομη τάξη. Συγκεκριμένα, από το άρθρο 27 του νόμου αυτού προκύπτει ότι ο σκοπός που επιδιώκεται με τον εν λόγω νόμο συνίσταται στο να απολαύει ο εμπορικός αντιπρόσωπος που έχει την κύρια εγκατάστασή του στο Βέλγιο της προστασίας που παρέχεται βάσει των αναγκαστικού δικαίου διατάξεων του βελγικού νόμου, ανεξαρτήτως του εφαρμοστέου στη σύμβαση δικαίου.

26 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Hof van Cassatie αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Λαμβανομένου υπόψη και του ότι, στο βελγικό δίκαιο, τα επίμαχα εν προκειμένω άρθρα 18, 20 και 21 του νόμου [περί συμβάσεως εμπορικής αντιπροσωπείας], χαρακτηρίζονται ως διατάξεις αμέσου εφαρμογής κατά την έννοια του άρθρου 7, παράγραφος 2, της Συμβάσεως της Ρώμης, έχουν τα άρθρα 3 και 7, παράγραφος 2, της Συμβάσεως της Ρώμης, αυτοτελώς ή σε συνδυασμό με την οδηγία 86/653 […], την έννοια ότι επιτρέπουν την εφαρμογή στη σύμβαση των διατάξεων αμέσου εφαρμογής του δικαίου του δικάζοντος δικαστή, οι οποίες παρέχουν ευρύτερη προστασία από την ελάχιστη προστασία που επιβάλλει η οδηγία [86/653], μολονότι εφαρμοστέο στη σύμβαση δίκαιο είναι το δίκαιο άλλου κράτους μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στο οποίο επίσης ισχύει η ελάχιστη προστασία που παρέχει η προαναφερθείσα οδηγία [86/653];»

Επί του προδικαστικού ερωτήματος

27 Πρέπει να διευκρινισθεί καταρχάς ότι το Δικαστήριο είναι αρμόδιο να αποφανθεί επί της υπό κρίση αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως, η οποία αφορά τη Σύμβαση της Ρώμης, δυνάμει του πρώτου πρωτοκόλλου της, το οποίο τέθηκε σε ισχύ την 1η Αυγούστου 2004. Συγκεκριμένα, βάσει του άρθρου 2, στοιχείο α', του πρωτοκόλλου αυτού, το Hof van Cassatie μπορεί να ζητεί από το Δικαστήριο να αποφαίνεται προδικαστικώς επί ζητήματος που ανέκυψε σε υπόθεση η οποία εκκρεμεί ενώπιον αυτού του εθνικού δικαστηρίου και αφορά την ερμηνεία των διατάξεων της Συμβάσεως της Ρώμης.

28 Αφετέρου, ανεξαρτήτως του ότι το ζήτημα της διεθνούς δικαιοδοσίας για την εκδίκαση της διαφοράς της κύριας δίκης αποτέλεσε αντικείμενο διαφωνίας μεταξύ των διαδίκων ενώπιον του πρωτοβάθμιου και του δευτεροβάθμιου εθνικού δικαστηρίου, το αιτούν δικαστήριο υπέβαλε στο Δικαστήριο προδικαστικό ερώτημα το οποίο αφορά αποκλειστικώς το ζήτημα του εφαρμοστέου στη σύμβαση δικαίου, κρίνοντας, επομένως, ότι έχει διεθνή δικαιοδοσία να εκδικάσει τη διαφορά βάσει του άρθρου ΙΙ, παράγραφος 3, της Συμβάσεως για την αναγνώριση και την εκτέλεση αλλοδαπών διαιτητικών αποφάσεων, που υπογράφηκε στη Νέα Υόρκη στις 10 Ιουνίου 1958. Πρέπει να υπομνησθεί συναφώς ότι, κατά πάγια νομολογία, απόκειται αποκλειστικώς στο εθνικό δικαστήριο, το οποίο έχει επιληφθεί της διαφοράς και φέρει την ευθύνη της μέλλουσας να εκδοθεί δικαστικής αποφάσεως, να εκτιμήσει, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιομορφίες της υποθέσεως, τόσο την αναγκαιότητα προδικαστικής αποφάσεως για την έκδοση της δικής του αποφάσεως όσο και τη λυσιτέλεια των ερωτημάτων που υποβάλλει στο Δικαστήριο (απόφαση της 19ης Ιουλίου 2012, C-470/11, Garkalns, σκέψη 17 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία). Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο πρόκειται να δώσει απάντηση στο υποβληθέν ερώτημα χωρίς να προδικάσει το ζήτημα της διεθνούς δικαιοδοσίας.

29 Με το ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ερωτά, κατ' ουσίαν, αν τα άρθρα 3 και 7, παράγραφος 2, της Συμβάσεως της Ρώμης έχουν την έννοια ότι το εδρεύον σε κράτος μέλος δικαστήριο που έχει επιληφθεί διαφοράς μπορεί να μην εφαρμόσει το δίκαιο άλλου κράτους μέλους, βάσει του οποίου παρέχεται η κατ' ελάχιστο όριο προστασία που επιτάσσει η οδηγία 86/653 και το οποίο έχει επιλεγεί από τα συμβαλλόμενα μέρη ως εφαρμοστέο σε σύμβαση εμπορικής αντιπροσωπείας, αλλά τη lex fori, λόγω του ότι οι κανόνες που διέπουν το νομικό καθεστώς των ανεξάρτητων εμπορικών αντιπροσώπων έχουν, στην έννομη τάξη του κράτους μέλους του δικάζοντος δικαστηρίου, χαρακτήρα διατάξεων αμέσου εφαρμογής.

30 Επισημαίνεται συναφώς ότι, μολονότι το ερώτημα που υπέβαλε το αιτούν δικαστήριο δεν αφορά σύμβαση πωλήσεως ή αγοράς εμπορευμάτων, αλλά σύμβαση αντιπροσωπείας σχετική με την εκμετάλλευση υπηρεσιών θαλάσσιων μεταφορών, και μολονότι, ως εκ τούτου, η οδηγία 86/653 δεν διέπει άμεσα την επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης περίπτωση, εντούτοις, κατά τη μεταφορά των διατάξεων της ως άνω οδηγίας στην εσωτερική έννομη τάξη, ο Βέλγος νομοθέτης αποφάσισε να ρυθμίσει κατά τρόπο πανομοιότυπο τις δύο αυτές περιπτώσεις (βλ., κατ' αναλογία, αποφάσεις της 16ης Μαρτίου 2006, C-3/04, Poseidon Chartering, Συλλογή 2006, σ. I-2505, σκέψη 17, και της 28ης Οκτωβρίου 2010, C-203/09, Volvo Car Germany, Συλλογή 2010, σ. I-10721, σκέψη 26). Εξάλλου, όπως προκύπτει από τη σκέψη 24 της παρούσας αποφάσεως, και ο Βούλγαρος νομοθέτης αποφάσισε την εφαρμογή του καθεστώτος που προβλέπει η οδηγία στην περίπτωση εμπορικού αντιπροσώπου επιφορτισμένου με τη διαπραγμάτευση και τη σύναψη εμπορικών συμφωνιών, όπως ο εμπλεκόμενος στην υπόθεση της κύριας δίκης.

31 Κατά πάγια νομολογία, σε περίπτωση κατά την οποία εθνική νομοθεσία εναρμονίζει τις λύσεις που προβλέπει για τις αμιγώς εσωτερικής φύσεως υποθέσεις με αυτές που έχει προκρίνει το δίκαιο της Ένωσης, προκειμένου, ιδίως, να αποτραπούν διακρίσεις ή ενδεχόμενες στρεβλώσεις του ανταγωνισμού, υφίσταται σαφώς συμφέρον να ερμηνεύονται ομοιόμορφα οι διατάξεις ή οι έννοιες που αντιστοιχούν σε διατάξεις ή έννοιες του δικαίου της Ένωσης, ανεξαρτήτως των συνθηκών υπό τις οποίες αυτές τυγχάνουν εφαρμογής, προκειμένου να αποφεύγονται στο μέλλον αποκλίσεις ως προς την ερμηνεία (βλ. απόφαση της 17ης Ιουλίου 1997, C-28/95, Leur Bloem, Συλλογή 1997, σ. I-4161, σκέψη 32, και προμνημονευθείσα απόφαση Poseidon Chartering, σκέψη 16 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

32 Στο πλαίσιο αυτό τίθεται το ζήτημα αν το εθνικό δικαστήριο μπορεί να μην εφαρμόσει, βάσει του άρθρου 7, παράγραφος 2, της Συμβάσεως της Ρώμης, το δίκαιο κράτους μέλους το οποίο έχουν επιλέξει τα συμβαλλόμενα μέρη και το οποίο μεταφέρει στην εσωτερική έννομη τάξη τις αναγκαστικού χαρακτήρα διατάξεις του δικαίου της Ένωσης, αλλά το δίκαιο άλλου κράτους μέλους και συγκεκριμένα τη lex fori, του οποίου οι εφαρμοστέες διατάξεις χαρακτηρίζονται ως αμέσου εφαρμογής στην έννομη τάξη αυτή.

33 Κατά την NMB, δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι ο νόμος περί συμβάσεως εμπορικής αντιπροσωπείας «ρυθμίζει αναγκαστικά» τη διαφορά της κύριας δίκης, κατά την έννοια του άρθρου 7, παράγραφος 2, της Συμβάσεως της Ρώμης, δεδομένου ότι η διαφορά αυτή αφορά υπόθεση που δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 86/653, το δε δίκαιο που επέλεξαν τα συμβαλλόμενα μέρη είναι ακριβώς το δίκαιο άλλου κράτους μέλους το οποίο έχει επίσης μεταφέρει την οδηγία στην εσωτερική έννομη τάξη του. Κατά την NMB, επομένως, οι αρχές της αυτονομίας της βουλήσεως των συμβαλλομένων και της ασφάλειας δικαίου αντιτίθενται στο ενδεχόμενο μη εφαρμογής του βουλγαρικού δικαίου και εφαρμογής του βελγικού, σε περίπτωση όπως αυτή της κύριας δίκης.

34 Η Βελγική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι οι διατάξεις του νόμου περί συμβάσεως εμπορικής αντιπροσωπείας έχουν χαρακτήρα αναγκαστικού δικαίου και μπορούν να χαρακτηρισθούν ως διατάξεις αμέσου εφαρμογής. Η κυβέρνηση αυτή επισημαίνει συναφώς ότι ο εν λόγω νόμος, μολονότι θεσπίσθηκε με σκοπό τη μεταφορά της οδηγίας 86/653 στην εσωτερική έννομη τάξη, διευρύνει το σημασιολογικό περιεχόμενο της έννοιας του «εμπορικού αντιπροσώπου» σε σχέση με την οδηγία αυτή, καθόσον εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του κάθε εμπορικός αντιπρόσωπος που έχει αναλάβει την ευθύνη «να διαπραγματεύεται και, ενδεχομένως, να συνάπτει εμπορικές συμφωνίες». Η Βελγική Κυβέρνηση επισήμανε επίσης επανειλημμένα, με τις παρατηρήσεις της, το ότι ο ίδιος αυτός νόμος διεύρυνε τις δυνατότητες αποζημιώσεως του εμπορικού αντιπροσώπου σε περίπτωση καταγγελίας της συμβάσεως που έχει συνάψει, γεγονός που συνεπάγεται ότι η διαφορά της κύριας δίκης πρέπει να κριθεί βάσει του βελγικού δικαίου.

35 Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διατείνεται, κατ' ουσίαν, ότι η εκ μέρους κράτους μονομερής επίκληση κανόνων αμέσου εφαρμογής αντιβαίνει, εν πάση περιπτώσει, στις αρχές που διαπνέουν τη Σύμβαση της Ρώμης και ειδικότερα στον θεμελιώδη κανόνα βάσει του οποίου κατισχύει το δίκαιο που επέλεξαν με συμφωνία τους τα συμβαλλόμενα μέρη, καθόσον πρόκειται για το δίκαιο κράτους μέλους που έχει ενσωματώσει στην εσωτερική έννομη τάξη τις αναγκαστικού χαρακτήρα εφαρμοστέες διατάξεις του δικαίου της Ένωσης. Συνεπώς, δεν επιτρέπεται τα κράτη μέλη να παραβαίνουν αυτόν τον θεμελιώδη κανόνα, χαρακτηρίζοντας κατά σύστημα τις εθνικές διατάξεις τους ως αμέσου εφαρμογής, εξαιρουμένης της περιπτώσεως κατά την οποία οι διατάξεις αυτές αφορούν ρητώς σημαντικό συμφέρον.

36 Το Δικαστήριο είχε την ευκαιρία να αποφανθεί ότι η οδηγία 86/653 σκοπεί στην εναρμόνιση του δικαίου των κρατών μελών όσον αφορά τις έννομες σχέσεις των συμβαλλομένων μερών στην περίπτωση συμβάσεως εμπορικής αντιπροσωπείας (αποφάσεις της 30ής Απριλίου 1998, C-215/97, Bellone, Συλλογή 1998, σ. I-2191, σκέψη 10, της 23ης Μαρτίου 2006, C-465/04, Honyvem Informazioni Commerciali, Συλλογή 2006, σ. I-2879, σκέψη 18, και της 26ης Μαρτίου 2009, C-348/07, Semen, Συλλογή 2009, σ. I-2341, σκέψη 14).

37 Πράγματι, από τη δεύτερη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας αυτής προκύπτει ότι τα μέτρα εναρμονίσεως που προβλέπει σκοπούν, μεταξύ άλλων, να εξαλείψουν τους περιορισμούς της ασκήσεως του επαγγέλματος του εμπορικού αντιπροσώπου, να καταστήσουν ομοιόμορφους τους όρους του ανταγωνισμού εντός της Ένωσης και να αυξήσουν την ασφάλεια των εμπορικών πράξεων (απόφαση της 9ης Νοεμβρίου 2000, C-381/98, Ingmar, Συλλογή 2000, σ. I-9305, σκέψη 23).

38 Από πάγια νομολογία συνάγεται επίσης, μεταξύ άλλων, ότι οι εθνικές διατάξεις που εξαρτούν το κύρος συμβάσεως αντιπροσωπείας από την εγγραφή του εμπορικού αντιπροσώπου σε σχετικό μητρώο δύνανται να παρακωλύσουν ουσιωδώς τη σύναψη και εκτέλεση συμβάσεων αντιπροσωπείας μεταξύ συμβαλλομένων μερών εγκατεστημένων σε διαφορετικά κράτη μέλη και, ως εκ τούτου, αντιβαίνουν, από της απόψεως αυτής, στους σκοπούς της οδηγίας 86/653 (βλ., σχετικώς, προμνημονευθείσα απόφαση Bellone, σκέψη 17).

39 Τα άρθρα 17 και 18 της οδηγίας αυτής έχουν συναφώς καθοριστική σημασία, διότι καθορίζουν το επίπεδο προστασίας το οποίο ο νομοθέτης της Ένωσης κρίνει εύλογο να παρασχεθεί στους εμπορικούς αντιπροσώπους στο πλαίσιο της δημιουργίας της ενιαίας αγοράς.

40 Όπως έχει κρίνει το Δικαστήριο, το καθεστώς που θεσπίζεται προς τούτο με την οδηγία 86/653 έχει χαρακτήρα αναγκαστικού δικαίου. Πράγματι, το άρθρο 17 της οδηγίας αυτής επιβάλλει στα κράτη μέλη την υποχρέωση να καθιερώσουν μηχανισμό αποζημιώσεως του εμπορικού αντιπροσώπου κατόπιν της λύσεως της συμβάσεως. Μολονότι το άρθρο αυτό παρέχει στα κράτη μέλη δυνατότητα επιλογής μεταξύ του συστήματος της κατ' αποκοπήν αποζημιώσεως και εκείνου της αποκαταστάσεως της ζημίας, με τα άρθρα 17 και 18 της οδηγίας αυτής καθορίζεται συγκεκριμένο πλαίσιο εντός του οποίου τα κράτη μέλη μπορούν να ασκήσουν την ευχέρειά τους εκτιμήσεως όσον αφορά την επιλογή των μεθόδων υπολογισμού της δέουσας αποζημιώσεως ή αποκαταστάσεως. Εξάλλου, κατά το άρθρο 19 της εν λόγω οδηγίας, τα συμβαλλόμενα μέρη δεν μπορούν, πριν από τη λήξη της ισχύος της συμβάσεως, να παρεκκλίνουν από τις διατάξεις αυτές κατά τρόπο που να ζημιώνει τα συμφέροντα του εμπορικού αντιπροσώπου (προμνημονευθείσα απόφαση Ingmar, σκέψη 21).

41 Όσον αφορά το ζήτημα αν εθνικό δικαστήριο μπορεί να μην εφαρμόσει το δίκαιο που επέλεξαν τα συμβαλλόμενα μέρη, αλλά ειδικώς την εθνική νομοθεσία του με την οποία έχουν μεταφερθεί στην εσωτερική έννομη τάξη τα άρθρα 17 και 18 της οδηγίας 86/653, πρέπει να εξετασθεί το άρθρο 7 της Συμβάσεως της Ρώμης.

42 Πρέπει να υπομνησθεί ότι το άρθρο 7 της Συμβάσεως αυτής, το οποίο φέρει τον τίτλο «Κανόνες αναγκαστικού δικαίου [αμέσου εφαρμογής]», μνημονεύει στη μεν παράγραφό του 1 τις διατάξεις αμέσου εφαρμογής του αλλοδαπού δικαίου, στη δε παράγραφό του 2 τις διατάξεις αμέσου εφαρμογής της lex fori.

43 Επομένως, το άρθρο 7, παράγραφος 1, της Συμβάσεως αυτής επιτρέπει στο κράτος του δικάζοντος δικαστηρίου να εφαρμόζει τις διατάξεις αμέσου εφαρμογής του δικαίου άλλης χώρας με την οποία συνδέεται στενά η διαφορά, αντί του εφαρμοστέου στη σύμβαση δικαίου. Προκειμένου να καθορισθεί αν πρέπει να εφαρμοσθούν αυτές οι διατάξεις αμέσου εφαρμογής, λαμβάνονται υπόψη η φύση και ο σκοπός τους, καθώς και οι συνέπειες της εφαρμογής ή της μη εφαρμογής τους.

44 Το άρθρο 7, παράγραφος 2, της ιδίας Συμβάσεως επιτρέπει την εφαρμογή των κανόνων της lex fori οι οποίοι διέπουν αναγκαστικά την περίπτωση, ανεξαρτήτως του εφαρμοστέου στη σύμβαση δικαίου.

45 Από τα ανωτέρω συνάγεται ότι, βάσει του άρθρου 7, παράγραφος 1, της Συμβάσεως της Ρώμης, το εθνικό δικαστήριο δύναται να εφαρμόσει τις διατάξεις αμέσου εφαρμογής αλλοδαπού δικαίου μόνον υπό ρητώς καθορισμένες προϋποθέσεις, ενώ το γράμμα του άρθρου 7, παράγραφος 2, της Συμβάσεως αυτής δεν προβλέπει ρητώς κάποια ειδική προϋπόθεση για την εφαρμογή της lex fori.

46 Πρέπει να επισημανθεί, όμως, ότι η δυνατότητα επικλήσεως της ενδεχόμενης υπάρξεως κανόνων αμέσου εφαρμογής βάσει του άρθρου 7, παράγραφος 2, της Συμβάσεως της Ρώμης δεν αναιρεί την υποχρέωση των κρατών μελών να μεριμνούν ώστε οι κανόνες αυτοί να είναι σύμφωνοι με το δίκαιο της Ένωσης. Συγκεκριμένα, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, ο χαρακτηρισμός των εθνικών κανόνων ως υπαγομένων στην κατηγορία των διατάξεων αμέσου εφαρμογής, δεν συνεπάγεται απαλλαγή από την υποχρέωση τηρήσεως των διατάξεων της Συνθήκης, άλλως θα παραβιάζονταν οι αρχές της υπεροχής και της ομοιόμορφης εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης. Η αιτιολογία επί της οποίας στηρίζονται αυτές οι εθνικές νομοθεσίες μπορεί να ληφθεί υπόψη από το δίκαιο της Ένωσης μόνο στο πλαίσιο των ρητώς προβλεπομένων στη Συνθήκη εξαιρέσεων από τις ελευθερίες και μόνον εφόσον υφίστανται επιτακτικοί λόγοι γενικού συμφέροντος (απόφαση της 23ης Νοεμβρίου 1999, C-369/96 και C-376/96, Arblade κ.λπ., Συλλογή 1999, σ. I-8453, σκέψη 31).

47 Πρέπει να υπομνησθεί συναφώς ότι ο εκ μέρους κράτους μέλους χαρακτηρισμός εθνικών διατάξεων ως διατάξεων αμέσου εφαρμογής αφορά τις διατάξεις η τήρηση των οποίων κρίνεται πρωταρχικής σημασίας για τη διασφάλιση της πολιτικής, κοινωνικής ή οικονομικής οργανώσεως του οικείου κράτους μέλους, σε τέτοιο βαθμό ώστε να επιβάλλεται η τήρησή τους από όλα τα πρόσωπα που βρίσκονται

στο έδαφος του κράτους μέλους αυτού ή σε κάθε έννομη σχέση που προσδιορίζεται κατά τόπον εντός του κράτους αυτού (προμνημονευθείσα απόφαση Arblade κ.λπ., σκέψη 30, και απόφαση της 19ης Ιουνίου 2008, C-319/06, Επιτροπή κατά Λουξεμβούργου, Συλλογή 2008, σ. I-4323, σκέψη 29).

48 Η ερμηνεία αυτή είναι σύμφωνη και με το γράμμα του άρθρου 9, παράγραφος 1, του κανονισμού Ρώμη Ι, ο οποίος, πάντως, δεν έχει εφαρμογή εν προκειμένω, καθόσον η υπόθεση της κύριας δίκης δεν εμπίπτει στο χρονικό πεδίο εφαρμογής του. Συγκεκριμένα, κατά το άρθρο αυτό, οι κανόνες αμέσου εφαρμογής είναι διατάξεις αναγκαστικού δικαίου των οποίων η τήρηση κρίνεται πρωταρχικής σημασίας από μια χώρα για τη διασφάλιση των δημοσίων συμφερόντων της, όπως της πολιτικής, κοινωνικής ή οικονομικής οργάνωσής της, σε τέτοιο βαθμό ώστε να επιβάλλεται η εφαρμογή τους σε κάθε περίπτωση που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής τους, ανεξάρτητα από το δίκαιο που είναι κατά τα λοιπά εφαρμοστέο στη σύμβαση σύμφωνα με τον κανονισμό αυτόν.

49 Επομένως, για να διασφαλισθεί πλήρως η αποτελεσματικότητα της αρχής της αυτονομίας της βουλήσεως των συμβαλλομένων μερών, η οποία αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της Συμβάσεως της Ρώμης, αλλά και του κανονισμού Ρώμη Ι, πρέπει να καταβληθεί προσπάθεια ώστε να τηρείται η επιλογή στην οποία ελεύθερα προέβησαν τα συμβαλλόμενα μέρη ως προς το εφαρμοστέο δίκαιο στο πλαίσιο της συμβατικής σχέσεώς τους, σύμφωνα με το άρθρο 3, παράγραφος 1, της Συμβάσεως της Ρώμης, οπότε η εξαίρεση που αντλείται από την ύπαρξη «κανόνα αμέσου εφαρμογής» κατά τη νομοθεσία του οικείου κράτους μέλους, όπως η διαλαμβανόμενη στο άρθρο 7, παράγραφος 2, της Συμβάσεως αυτής, πρέπει να ερμηνεύεται περιοριστικώς.

50 Στο εθνικό δικαστήριο απόκειται, στο πλαίσιο της εξετάσεως του ζητήματος αν ο εθνικός νόμος, με τον οποίο προτίθεται να αντικαταστήσει το δίκαιο που ρητώς επέλεξαν οι συμβαλλόμενοι, αποτελεί «κανόνα αμέσου εφαρμογής», να λάβει υπόψη όχι μόνον το γράμμα ακριβώς του νόμου αυτού, αλλά και την όλη οικονομία του και το σύνολο των περιστάσεων υπό τις οποίες θεσπίσθηκε ο νόμος αυτός, έτσι ώστε να έχει τη δυνατότητα να συναγάγει εξ αυτών ότι ο νόμος έχει χαρακτήρα αναγκαστικού δικαίου, καθόσον ο εθνικός νομοθέτης τον θέσπισε με σκοπό την προστασία συμφέροντος το οποίο θεωρείται ουσιώδες από το οικείο κράτος μέλος. Όπως τόνισε η Επιτροπή, τέτοια μπορεί να είναι η περίπτωση κατά την οποία με τη μεταφορά στην εσωτερική έννομη τάξη του forum παρέχεται, διά της διευρύνσεως του πεδίου εφαρμογής οδηγίας ή διά της επιλογής να γίνει ευρύτερη χρήση του περιθωρίου εκτιμήσεως που καταλείπεται με αυτήν, μεγαλύτερη προστασία των εμπορικών αντιπροσώπων, βάσει του ιδιαίτερου ενδιαφέροντος που επιδεικνύει το κράτος μέλος σε αυτήν την κατηγορία πολιτών.

51 Πάντως, στο πλαίσιο της εκτιμήσεως αυτής και προκειμένου να μην τεθεί σε κίνδυνο τόσο το αποτέλεσμα της εναρμονίσεως στην οποία σκοπεί η οδηγία 86/653 όσο και η ομοιόμορφη εφαρμογή της Συμβάσεως της Ρώμης σε επίπεδο Ένωσης, πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι, αντιθέτως προς την επίμαχη σύμβαση στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η προμνημονευθείσα απόφαση Ingmar, όπου το δίκαιο που δεν έτυχε εφαρμογής ήταν το δίκαιο τρίτης χώρας, στο πλαίσιο της υποθέσεως της κύριας δίκης το δίκαιο που δεν έτυχε εφαρμογής προκειμένου να εφαρμοσθεί η lex fori ήταν το δίκαιο κράτους μέλους το οποίο, σύμφωνα με όλους τους παρεμβαίνοντες στη διαδικασία και το αιτούν δικαστήριο, έχει μεταφέρει προσηκόντως την οδηγία 86/653 στην εσωτερική έννομη τάξη του.

52 Λαμβάνοντας υπόψη το σύνολο των ανωτέρω, στο υποβληθέν ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι τα άρθρα 3 και 7, παράγραφος 2, της Συμβάσεως της Ρώμης έχουν την έννοια ότι το εδρεύον σε κράτος μέλος δικαστήριο που έχει επιληφθεί διαφοράς μπορεί να μην εφαρμόσει το δίκαιο άλλου κράτους μέλους της Ένωσης, βάσει του οποίου παρέχεται η ελάχιστη προστασία που επιτάσσει η οδηγία 86/653 και το οποίο έχει επιλεγεί από τα συμβαλλόμενα μέρη ως εφαρμοστέο σε σύμβαση εμπορικής αντιπροσωπείας, αλλά τη lex fori, λόγω του ότι οι κανόνες που διέπουν το νομικό καθεστώς των ανεξάρτητων εμπορικών αντιπροσώπων έχουν, στην έννομη τάξη του κράτους μέλους του δικάζοντος δικαστηρίου, χαρακτήρα διατάξεων αμέσου εφαρμογής, μόνον εφόσον το δικαστήριο που έχει επιληφθεί της διαφοράς διαπιστώνει εμπεριστατωμένα ότι, στο πλαίσιο της μεταφοράς αυτής στην εσωτερική έννομη τάξη, ο νομοθέτης του κράτους του δικάζοντος δικαστηρίου έκρινε ότι είναι

ουσιώδες, εντός της οικείας έννομης τάξεως, να παρασχεθεί στον εμπορικό αντιπρόσωπο προστασία που υπερβαίνει αυτήν που προβλέπεται με την εν λόγω οδηγία, λαμβάνοντας συναφώς υπόψη τη φύση και τον σκοπό αυτών των διατάξεων αμέσου εφαρμογής.

Επί των δικαστικών εξόδων

53 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τρίτο τμήμα) αποφαίνεται:

Τα άρθρα 3 και 7, παράγραφος 2, της Συμβάσεως για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές, η οποία άνοιξε προς υπογραφή στη Ρώμη στις 19 Ιουνίου 1980, έχουν την έννοια ότι το εδρεύον σε κράτος μέλος δικαστήριο που έχει επιληφθεί διαφοράς μπορεί να μην εφαρμόσει το δίκαιο άλλου κράτους μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, βάσει του οποίου παρέχεται η ελάχιστη προστασία που επιτάσσει η οδηγία 86/653/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 1986, για τον συντονισμό των δικαίων των κρατών μελών όσον αφορά τους εμπορικούς αντιπροσώπους (ανεξάρτητους επαγγελματίες), και το οποίο έχει επιλεγεί από τα συμβαλλόμενα μέρη ως εφαρμοστέο σε σύμβαση εμπορικής αντιπροσωπείας, αλλά τη lex fori, λόγω του ότι οι κανόνες που διέπουν το νομικό καθεστώς των ανεξάρτητων εμπορικών αντιπροσώπων έχουν, στην έννομη τάξη του κράτους μέλους του δικάζοντος δικαστηρίου, χαρακτήρα διατάξεων αμέσου εφαρμογής, μόνον εφόσον το δικαστήριο που έχει επιληφθεί της διαφοράς διαπιστώνει εμπεριστατωμένα ότι, στο πλαίσιο της μεταφοράς αυτής στην εσωτερική έννομη τάξη, ο νομοθέτης του κράτους του δικάζοντος δικαστηρίου έκρινε ότι είναι ουσιώδες, εντός της οικείας έννομης τάξεως, να παρασχεθεί στον εμπορικό αντιπρόσωπο προστασία που υπερβαίνει αυτήν που προβλέπεται με την εν λόγω οδηγία, λαμβάνοντας συναφώς υπόψη τη φύση και τον σκοπό αυτών των διατάξεων αμέσου εφαρμογής.

(υπογραφές)